ID 1335
C2
28-3-1991

2.110518106003

WEIDUM
gemeente Littenseradiel

BESCHERMDE STADS- EN DORPSGEZICHTEN

BESCHERMDE STADS- EN DORPSGEZICHTEN

INGEVOLGE ARTIKEL 20 VAN DE MONUMENTENWET

2.110518106004

WEIDUM
gemeente Littenseradiel

Toelichting bij het besluit tot aanwijzing van Weidum als beschermd dorpsgezicht.

Het beschermde dorpsgezicht omvat het op bijgevoegde kaart (Rijksdienst voor de Monumentenzorg, tekeningnummer 364) door een stippellijn omgrensde gebied.

Publikatie van de **Rijksdienst voor de Monumentenzorg**.

Februari 1988.

Inleiding

De nederzetting Weidum is gelegen in de gemeente Littenseradiel op een afstand van ongeveer zeven kilometer ten zuidwesten van Leeuwarden.

Het dorp, ontstaan als een agrarische vestiging in onbedijkt kweldergebied, ontwikkelt zich in de loop der tijd tot een verhoogde woonplaats of terp. Wanneer na de aanleg van zeewerende dijken gedurende de late Middeleeuwen de bewoningsomstandigheden zich aanmerkelijk verbeteren, vinden ook andere dan de oorspronkelijke agrarische functies een plaats op de terp, waardoor een dichtere bebouwingsstructuur is ontstaan. De uitgroei van de structuur heeft zich voornamelijk in oostelijke richting voltrokken, in eerste instantie direct ten oosten van de kerk, op de terp. Opmerkelijk hierbij is de situering van de bebouwing aan een open ruimte die, begin 19de eeuw, is afgegraven. In het begin van de 20ste eeuw vindt verdere uitbreiding plaats tussen de terp en de dijk.

De historische ontwikkeling is ook thans nog duidelijk herkenbaar aanwezig in de ruimtelijke opbouw van Weidum. Deze ruimtelijke structuur wordt hoofdzakelijk bepaald door de rechthoekige open ruimte op de terp, waarop het merendeel van de bebouwing, inclusief de kerk, is georiënteerd. Ten gevolge van de afgraving zijn er hier opmerkelijke hoogteverschillen aanwezig.

De kenmerkende dorpsstructuur, in samenhang met de historisch waardevolle bebouwing levert een beeld van zodanige cultuurhistorische waarde, dat een aanwijzing van Weidum als beschermd dorpsgezicht gerechtvaardigd is.

Ontstaan en ontwikkeling

De kust van het zuidoostelijke deel van de Noordzee vormt het verspreidingsgebied van de terpen, de door de mens opgeworpen woonheuvels uit de periode dat het land nog niet door dijken is beschermd. Deze terpen ontstaan in het laatste deel van een periode die gekenmerkt wordt door een stijging van het zeeniveau ten gevolge van het smelten van de ijsmassa's na de laatste IJstijd (circa 10.000 jaar geleden). Ter plaatse van het huidige Noordnederlandse kustgebied vindt daardoor vanaf circa 2700 voor Christus sedimentatie van zand en klei plaats. Omstreeks de 7de eeuw voor Christus treedt een vertraging van de zeespiegelstijging op. De kuststrook bestaat dan uit een kwelderzone, doorsneden met zee-armen en kreken waarlangs het zeewater onbelemmerd kan binnendringen. Vanaf deze tijd neemt de bewoning in de Friese kuststrook een aanvang. Tot in de Middeleeuwen wisselen vervolgens perioden waarin het gebied overstroomt en er sedimentatie plaatsvindt en perioden waarin het gebied grotendeels droog ligt, elkaar af. In de perioden van overstroming worden de nederzettingen of opgehoogd of verlaten. In perioden met geringere zee-activiteit vindt dan weer hernieuwde vestiging plaats. Op grond van deze fluctuaties onderscheidt men in het algemeen een viertal terpengeneraties, ontstaan in de periode tussen circa 600 voor Christus en circa 1000 na Christus. De eerste vestiging vindt voornamelijk plaats op de hogere delen in het landschap: de oeverwallen langs de geulen en kreken van de kwelder.

Aanvankelijk liggen de nederzettingen direct op het maaiveld maar bij hernieuwde toeneming van de invloed van de zee worden de woonplaatsen verhoogd met kwelderzoden en mest. Vanaf de 11de eeuw, als er een aaneengesloten stelsel van zeedijken wordt aangelegd, komt aan de vorming van terpen een einde. Gezien de geringe hoogte van de oudste zeedijken blijven de terpen voorlopig als woonplaats bestaan.

Op archeologische gronden neemt men aan dat de grotere terpen, waarop zich dorpen en steden hebben ontwikkeld, zijn ontstaan door het aaneengroeien van dicht bijeengelegen, oorspronkelijk éénhuizige terpen. De dorpstypen kunnen op grond van hun verkavelingsstructuur in drie ideaaltypische groepen worden ondergebracht: terpen met een radiale verkaveling, terpen met een blokvormige verkaveling en terpen die door een langwerpige aanleg met daarop een dichtbebouwde hoofdstraat gekenmerkt worden (de handelsterpen). Weidum behoort tot de tweede categorie van agrarische terpen met een blokvormig verkavelingspatroon. In een aantal gevallen, waartoe ook Weidum behoort, bestaat het vermoeden dat zo'n verkaveling tot stand komt nadat een verlaten terp opnieuw bewoond raakt. Op de terpen wordt gewoond, maar daarnaast wordt er het vee gestald, vindt akkerbouw plaats en wordt drinkwater gewonnen. Het open veld is als hooi- en weiland in gebruik.

Op basis van archeologische vondsten is bekend dat ter plekke van het huidige Weidum circa 200 voor Christus bewoning is ontstaan. Dit vindt plaats op de oostelijke oeverwal van een brede zee-arm die tussen 1700 en 700 voor Christus hier aanwezig is geweest. Omstreeks 400 na Christus breekt de bewoning af onder invloed van de opdringende zee. In deze tijd gaat de rug geleidelijk aan deel uit maken van de westelijke oeverwal van de zich ontwikkelende Middelzee. Omstreeks 700 na Christus verbeteren de bewoningsomstandigheden weer als een periode met relatief weinig overstromingen aanbreekt. Vestiging vindt vooral daar plaats waar inbraakgeulen door de oeverwal het achterliggende gebied penetreren. Direct ten noorden van Weidum is dit het geval en er vindt dan ook hernieuwde vestiging plaats op de verlaten terp.

Over de oudste ruimtelijke ontwikkeling van Weidum ontbreken overigens betrouwbare gegevens. Deze ontwikkeling kan daarom slechts in grote lijnen worden gevolgd.

Weidum is zeer waarschijnlijk als agrarische nederzetting ontstaan, waarbij de boerderijen op de terp zijn gesitueerd. De kerk, één van de oudste uit baksteen opgetrokken kerken van Friesland, wordt aan het eind van de 12de eeuw op het hoogste punt (circa 3,9 m. +N.A.P.) centraal op de terp gebouwd.

In de 11de eeuw wordt een aanvang gemaakt met de aanleg van een aaneengesloten dijkstelsel in Westergo. Deze dijk volgt plaatselijk de oeverwal van de Middelzee waarop Weidum ligt. Op korte afstand loopt deze aan de oostkant langs het dorp.

De bedijking heeft tot gevolg dat men niet meer strikt gebonden is aan bewoning op de terp. Er komt een proces van verplaatsing van de boerderijen naar het open veld op gang. Hoewel door deze verplaatsing het agrarische aspect van het dorp zal zijn verminderd, blijft een aantal boerderijen op de terp gevestigd, met name aan de rand daarvan.

Het oudste kaartmateriaal dat enig inzicht geeft in de vorm en omvang van het dorp is de grietenijkaart van Schotanus uit 1718 (fotobijlage, afb. 1). De kaart, hoewel weinig gedetailleerd, lijkt de van latere kaarten bekende structuur in beginsel al aan te geven. Op deze kaart zijn verschillende verbindingswegen met de dijk ten oosten van Weidum weergegeven, waarbij die in zuidelijke richting, langs Van der Laan, de oostelijke begrenzing van de terp volgt. Een opvaart vanuit de Jorwerder Vaart loopt langs de noordzijde van het dorp, met aftakkingen naar boerderijen en de Buorren. Deze opvaart heeft door de oorspronkelijke Middelzeedijk heen, een verbinding gekregen met de Weidumer vaart ten oosten van de dijk.

Midden op de terp staat de kerk aangegeven. Daaromheen, voornamelijk aan de voet van de terp gesitueerd, liggen de boerderijen. De dorpsbebouwing is grotendeels op het centrale oostelijke gedeelte van de terp geconcentreerd in twee min of meer evenwijdig oost-west lopende rijen ter weerzijden van de

kerk. Dit is tevens de enige zijde waar geen grote boerderijen liggen. Er is dus een ruimtelijke scheiding ontstaan tussen het agrarische gedeelte en het niet-agrarische gedeelte van de nederzetting.

Opvallend is het grote aantal stemhebbende boerderijen en states rondom het dorp, waaruit het aanzien van de nederzetting in de 18de eeuw blijkt. De states hebben overigens geen invloed op de plattegrond van de kom gehad doordat ze geheel daarbuiten gelegen zijn. In diezelfde eeuw wordt het gericht door de grietman van Baarderadeel, die bij Weidum woont op de Dekemastate, naar dit dorp overgebracht.

Uit het quotisatie-cohier (belasting register) van 1749 blijkt dat er verhoudingsgewijs niet veel boeren voorkomen. Ambachtslieden en arbeiders maken de meerderheid uit van de beroepsbevolking. Daarnaast wonen er vrij veel welgestelden, maar ook armen en gealimenteerden.

De ruimtelijke ontwikkeling van Weidum gedurende de verdere 18de en het begin van de 19de eeuw leidt niet tot ingrijpende wijzigingen in de nederzettingsstructuur. Veranderingen blijven voornamelijk beperkt tot vervanging van oudere bebouwing.

De eerste kaart waarop de ruimtelijke structuur gedetailleerd is weergegeven is het kadastrale minuutplan uit circa 1822 (fotobijlage, afb. 2). In vergelijking met de globale kaart uit 1718 is structureel weinig veranderd. Nog steeds bevindt zich een concentratie van niet-agrarische bebouwing ten oosten van de kerk op de terp, terwijl de agrarische bebouwing grotendeels ten westen en noorden van de kerk aan de rand van de terp is gelegen.

De ruimtelijke structuur wordt in sterke mate bepaald door de ten oosten van de kerk gelegen open ruimte. Ondanks onderzoek hieromtrent is de oorspronkelijke functie van dit terrein niet bekend en blijft het merkwaardige feit dat ter plaatse geen bebouwing aanwezig is onverklaard. In 1822 is dit terrein in gebruik als bouwland. Het is eigendom van een landbouwer die woonachtig is te Jellum. Het merendeel van de dorpsbebouwing is op deze ruimte georiënteerd. Opvallend is het verschil in bebouwingspatroon van de noord- en zuidzijde. Terwijl de noordzijde – de Greate Buorren – gekenmerkt wordt door een vrijwel aaneengesloten bebouwing in een strakke rooilijn, op percelen van globaal dezelfde breedte en diepte, wordt de zuidzijde – de Lytse Buorren – getypeerd door lossere bebouwing met vooral aan de oostkant sterk verspringende rooilijnen, op percelen van ongelijke breedte en diepte. Het geheel doet een meer gereglementeerde opzet aan de noordzijde vermoeden, waar aan de zuidzijde een spontanere groei waarschijnlijk geacht kan worden. De weinig samenhangende uitgroei ten zuidoosten van de Lytse Buorren, ontsloten door een tweetal stegen, bevestigt dit beeld.

De kerk, hoewel niet centraal gelegen ten opzichte van de dorpsbebouwing, neemt toch een dominante positie in, mede omdat de beide straten enigszins convergeren naar het kerkgebouw.

Aan de vorm van de plattegrond zijn met name aan de west- en noordkant van de terp boerderijen herkenbaar, gelegen aan de voet van de terp. In het zuiden is de Borniastate, omringd door een gracht, een opvallend element.

Het dorp heeft een tweetal verbindingen met de dijk, die tevens de doorgaande weg vormt. Hieraan zijn boerderijen gelegen en ter hoogte van de noordelijke verbinding, het Sânpaed, min of meer in het verlengde van de Greate Buorren, is enige concentratie van bebouwing opgetreden, waaronder Dekemastate en Haniastate.

Gedurende de verdere 19de eeuw en het begin van de 20ste eeuw zijn er geen structurele wijzigingen opgetreden. Wel vindt er pandsgewijze vernieuwing incidentele afbraak en toevoegingen plaats binnen het bestaande patroon. Rond 1860 wordt een groot renteniershuis gebouwd op de hoek van Havenspaed en Lytse Buorren. In 1898 wordt de Dekemastate afgebroken en in 1907 wordt de zetel van het bestuur van Baarderadeel van Weidum naar het sterk opgekomen Mantgum verplaatst. Rond deze tijd worden grote gedeelten van de Weidumer terp afgegraven. Afgravingen van terpaarde hebben eind vorige eeuw, begin deze eeuw op grote schaal in Friesland en Groningen plaats gevonden met het doel de terpaarde te gebruiken om elders de grond te verbeteren. Praktisch elk perceel waarop geen bebouwing staat, valt onder de schop: het noordelijk en zuidelijk gedeelte van de terp alsmede de centrale open ruimte. Ook het terrein van Borniastate wordt afgegraven na afbraak van de state.

Begin 20ste eeuw worden enige panden aan de huidige Strûken afgebroken, waardoor ter plekke een open ruimte in het bebouwingsfront ontstaat. Ook direct ten zuiden van de kerk wordt in diezelfde tijd het daar aanwezige pand afgebroken.

In de jaren dertig tot de jaren vijftig vindt een verdere uitgroei van de structuur plaats langs bestaande wegen aan de oostzijde, voornamelijk ten behoeve van woningbouw. In de jaren dertig wordt het huidige Sânpaed bebouwd en in de jaren vijftig verschijnt bebouwing langs de Skildijk. Sinds 1946 is de centrale open ruimte in gebruik als kaatsveld en in eigendom van de kaatsvereniging.

Vanaf de jaren zestig vindt een structurele verandering plaats doordat tussen de terp en de Hege Dijk nieuwbouwwijkjes verschijnen. Een en ander staat in verband met de opkomst van Weidum als forenzendorp voor Leeuwarden. Alleen het centrale deel, van het Havenspaed tot aan de Hege Dijk blijft open gebied. In deze tijd wordt ook de Havenvaart gedempt.

De ontwikkeling van de woonbebouwing in oostelijke richting sluit aan op de oudere structuur waarin de agrarische bebouwing de west- en de niet-agrarische bebouwing de oostzijde van de terp bepaalde.

Huidig ruimtelijk karakter

In de ruimtelijke opbouw van het huidige Weidum is de hiervoor geschetste ruimtelijke ontwikkeling goed herkenbaar gebleven.

Kenmerkend is de open ruimte binnen het dorp waar omheen het merendeel van de bebouwing is gelegen. Markant is de lagere ligging van deze ruimte. De min of meer aaneengesloten bebouwing aan de noord- en zuidzijde, de dominante aanwezigheid van de kerk aan de westzijde en het grotendeels ontbreken van bebouwing aan de oostzijde van deze ruimte, geven de nederzetting een geheel eigen karakteristiek. De westzijde van de terp wordt, in tegenstelling tot de oostzijde, geheel door agrarische bebouwing en een daar gelegen particuliere begraafplaats bepaald. De historische kwaliteit van de bebouwing levert een belangrijke bijdrage aan het karakter van de dorpskom.

De bebouwing ten oosten van de kerk bestaat uitsluitend uit panden in één bouwlaag onder afwisselend schild- en zadeldaken. De nokrichting is over het algemeen evenwijdig aan de straat. Als bouwmateriaal voor de gevels is hoofdzakelijk baksteen toegepast, terwijl de daken overwegend met gebakken pannen zijn gedekt. Aan de westzijde van de kerk zijn uitsluitend boerderijen gelegen waarbij de aanwezige erfbeplanting een belangrijke rol in de ruimtelijke opbouw speelt. Een algemeen bebouwingskenmerk is voorts de verticale gerichtheid van de gevelopeningen.

Nadere typering te beschermen waarden

De open ruimte neemt door zijn centrale ligging een dominante plaats in binnen de ruimtelijke opbouw van Weidum.

De ruimte heeft een tamelijk

2.110518106005

besloten karakter. Dit wordt veroorzaakt door grotendeels dicht opeen staande bebouwing aan de noord- en zuidzijde, de aanwezigheid van geboomte rondom het kerkhof aan de westzijde en de beplanting met bomen in de tuin van het renteniershuis in het zuidoosten. Een opmerkelijke visuele relatie met de voormalige Middelzeedijk en het agrarische gebied is hier in de noordoost hoek echter nog wel aanwezig, in de vorm van het open terrein tussen het Havenspaed en de Hege Dijk, hoewel dit door jonge aanplant langs het Havenspaed dreigt te worden afgeschermd.

De ruimte tussen de Greate en de Lytse Buorren is als grasland in gebruik en dient voorts als kaatsveld. De hellingen aan de noord- en zuidzijde worden naar de kruin van de terp, waar de kerk staat, hoger.

Door zijn centrale en hoge ligging op de terp, neemt de kerk een dominante positie in het dorpsbeeld in. De gerichtheid van de Greate Buorren en de Lytse Buorren op de kerk en de open ruimte tussen de beide straten, zodat een vrij zicht op de kerk aanwezig is, spelen hierbij een belangrijke rol. De kerk heeft een geheel tufstenen 12de-eeuwse toren en een éénbeukig, uit gele kloostermoppen opgebouwd, 13de-eeuws romano-gotisch schip. Het gebouw is gelegen midden op het met bomen omplante kerkhof.

De bebouwing aan weerzijden van de open ruimte vertonen opvallende verschillen. De Greate Buorren wordt gekenmerkt door een regelmatige percelering met een dicht opeenstaande bebouwing, in een strakke rooilijn slechts onderbroken door een opvallende open ruimte ongeveer in het midden. De panden zijn zowel aan de Greate als aan de Lytse Buorren alleen door een stoep gescheiden van de straat. De Lytse Buorren wordt echter getypeerd door een onregelmatige percelering met een wat lossere bebouwing en verspringende rooilijnen. Aan de Greate Buorren is de nokrichting overwegend evenwijdig aan de straat en overheersen langsgevels het beeld. Er komen afwisselend schild- en zadeldaken voor, merendeels met dakkapel. Markant is dat de schilddaken uitsluitend zijn uitgevoerd in blauw gebakken pannen en de zadeldaken in rood gebakken pannen. De Lytse Buorren heeft een soberder bebouwing. Langsgevels en topgevels wisselen elkaar af, zadeldaken zijn in de meerderheid en de daken zijn grotendeels met blauw gebakken pannen bedekt. Er komen slechts enkele dakkapellen voor. De bebouwing ten zuiden van de Lytse Buorren sluit qua bebouwingsbeeld hierop aan, uitgezonderd de stelpboerderij met hoge kap in het uiterste zuidoosten.

Opvallend is dat de hoekpanden bij de kerk, evenals de kerk zelf, uitgevoerd zijn in gele baksteen, als enige gebouwen aan de beide Buorren.

De westzijde van de terp heeft een geheel andere karakteristiek. Het wordt getypeerd door boerderijen en een particuliere begraafplaats en door de omringende open agrarische ruimte waarmee een directe visuele relatie bestaat. De hier gelegen Bumastate is een grote stelpboerderij met hoge kap voorzien van rode pannen boven het stalgedeelte en blauw gebakken pannen boven het woonhuis. Vooral door de omvang en hoogte is het een opvallend element in dit gedeelte van het dorpsgezicht. Doordat het in de as van de Greate Buorren ligt, vormt het hiervan een ruimtelijke afsluiting. Opmerkelijk is de hier gelegen begraafplaats van de familie Buma. Weidum is één van de weinige Friese dorpen met een particuliere begraafplaats. Door het geboomte die het omringt, is het ruimtelijk visueel een belangrijk geheel in de ruimtelijke structuur. Markant is de ten oosten van de begraafplaats gelegen voormalige boerderij vanwege het dwarsgeplaatste voorhuis met zadeldak tussen topgevels. De kerk vormt de binding tussen de beide onderdelen van de dorpsstructuur.

De terp waarop de oude kern van Weidum ligt is niet alleen waardevol vanwege de cultuurhistorische waarde, maar is ook mede bepalend voor de bijzondere ruimtelijke structuur van de nederzetting. Door de afgravingen rond de eeuwwisseling zijn plaatselijk sterke hoogteverschillen ontstaan die aan Weidum een geheel eigen karakteristiek geven. Dit is te zien bij de achtererven van de Greate Buorren, ten zuiden van de kleuterschool aan de Lytse Buorren en het meest markant bij de open ruimte, waar de hoogteverschillen oplopen tot circa 1.50 meter bij de kerk.

Door de ruimtelijke structuur en de vele doorkijken en uitzichten naar het open landschap (met name ten westen van de kerk) is er een bijzondere ruimtelijk-visuele relatie van het dorp met het omringende gebied. Deze relatie wordt benadrukt door de boerderijen die vlakbij de kern, rondom het dorp liggen.

Begrenzing beschermd gebied

De beschreven kwaliteiten van de historisch-ruimtelijke structuur en van de bebouwing van Weidum, alsmede de herkenbaarheid van de historische ontwikkeling in het dorpsbeeld rechtvaardigen een aanwijzing als beschermd dorpsgezicht ingevolge artikel 20 van de Monumentenwet.

Tot het beschermde dorpsgezicht behoren de samenhangende onderdelen van de ruimtelijke structuur, waaruit de historische ontwikkeling is af te lezen. Deze samenhangende structuur is voornamelijk opgebouwd uit de open ruimte met de Greate Buorren en de Lytse Buorren en daarnaast de omgeving van Bumastate ten westen van de kerk.

De grens is in het algemeen getrokken langs de achtererven van de bebouwing, behalve in het oosten waar vanwege de markante ruimtelijke relatie met het open agrarische gebied waaruit de structurele ontwikkeling van het dorp in de richting van de voormalige dijk is af te lezen, de strook land tussen het Havenspaed en de Hege Dijk, eveneens binnen het beschermde gebied valt.

De begrenzing van het beschermde dorpsgezicht is weergegeven op de bijgevoegde kaart, nummer 364.

Rechtsgevolg aanwijzing

Ter effectuering van de bescherming van het aangewezen dorpsgezicht moet ingevolge artikel 37, lid 8 van de Wet op de Ruimtelijke Ordening een bestemmingsplan worden ontwikkeld. De toelichting op de aanwijzing als beschermd dorpsgezicht kan daarbij wat het beschermingsbelang betreft als uitgangspunt dienen.

Doel van de aanwijzing is, de karakteristieke met de historische ontwikkeling samenhangende structuur en ruimtelijke kwaliteit van het gebied te onderkennen als zwaarwegend belang bij de verdere ontwikkelingen binnen het gebied.

De aanwijzing beoogt op die wijze een basis te geven voor een ruimtelijke ontwikkeling, die inspeelt op de aanwezige kwaliteiten, daarvan gebruik maakt en daarop voortbouwt.

Geraadpleegde literatuur:

Baerderadiel; in geakunde.
(Gearstald fan it Geakundig Wurkforbân fan de Fryske Akademy). Drachten, 1957.

Hacquebord, L.
'Het noordelijk zeekleigebied' in: S. Barends, J. Renes, T. Stol, J.C. van Triest, e.a. (red.) Het Nederlandse Landschap. Een historisch-geografische benadering. Utrecht, 1986.

Vervloet, J.A.J.
Cultuurhistorisch onderzoek ruilverkaveling Baarderadeel. (Rapport nr. 1397. Stichting voor Bodemkartering.) Wageningen, 1980.

2.110518106006

Colofon:

Uitgave van de Rijksdienst voor de Monumentenzorg, Zeist.

Historisch-geografisch en stedebouwkundig onderzoek: Drs. J.L. van Tilburg, Leusden.

Foto's:
– Dienst van het Kadaster en de Openbare Registers, Apeldoorn (afb. 2);
– Rijksdienst voor de Monumentenzorg, Zeist (afb. 1, 3, 4);
– Topografische Dienst, Emmen (omslag).

Kaart:
Studio Ineke van der Burg, Bilthoven.

Verkoopprijs f 10,–.
Deze publikatie is schriftelijk of telefonisch te bestellen bij het
Distributiecentrum DOP
Postbus 20014
2500 EA 's-Gravenhage.
Telefoon: 070-78 98 80.
Onder vermelding van bestelnummer of ISBN 90 346 1235X.

Druk:
Staatsdrukkerij, 's-Gravenhage.

Fotobijlage

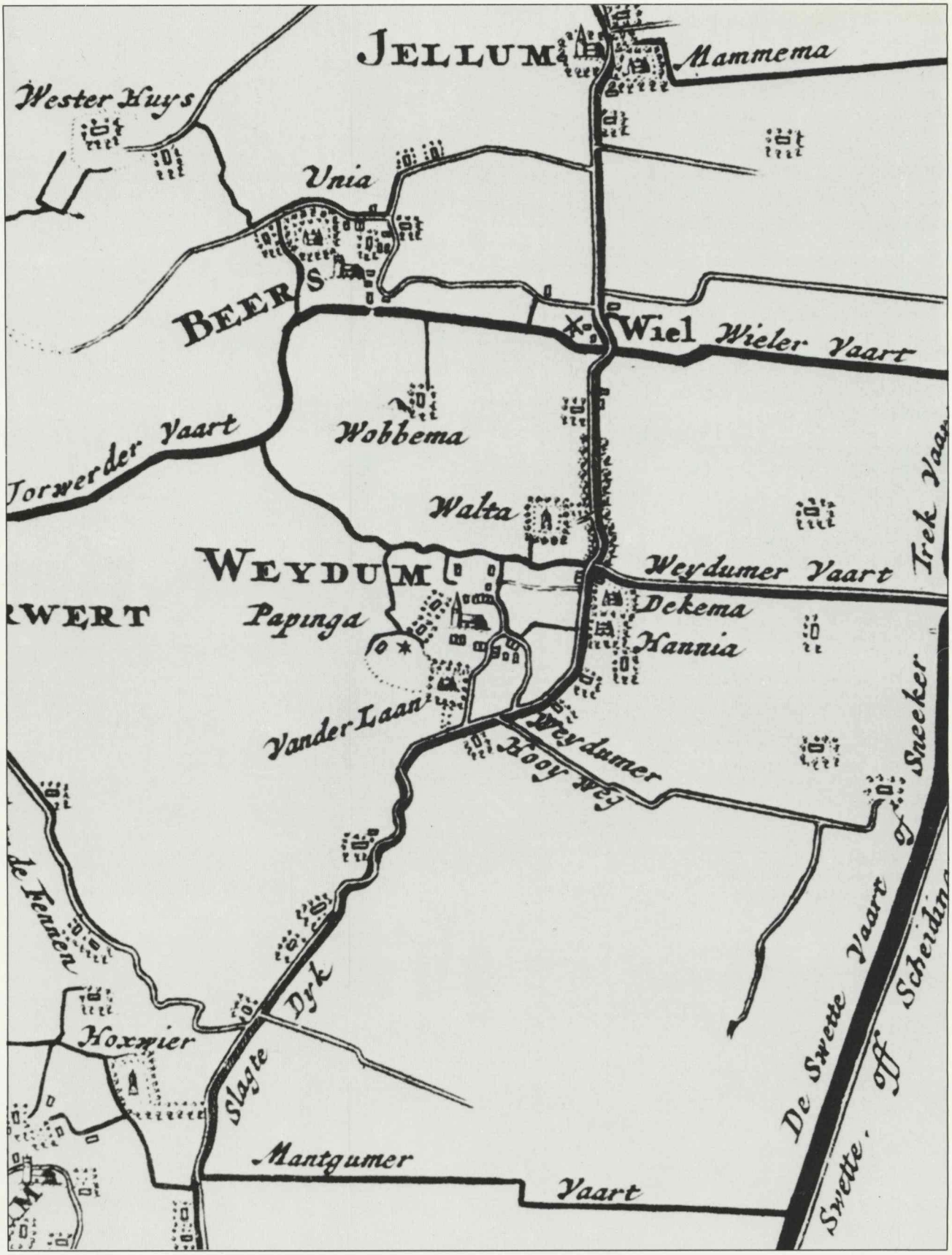

Afb. 1. B. Schotanus à Sterringa, Uitbeelding der Heerlijkheit Friesland, 1970 (facsimile herdruk van 1718), grietenij Baarderadeel, fragment.

2.110518106007

Afb. 2. Kadastraal Minuutplan gemeente Jorwerd, 1822, fragment.

Afb. 3. Topographische en Militaire Kaart van het Koningrijk der Nederlanden, 1973 (facsimile herdruk van 1854), blad 10, fragment.

2,1105181066066

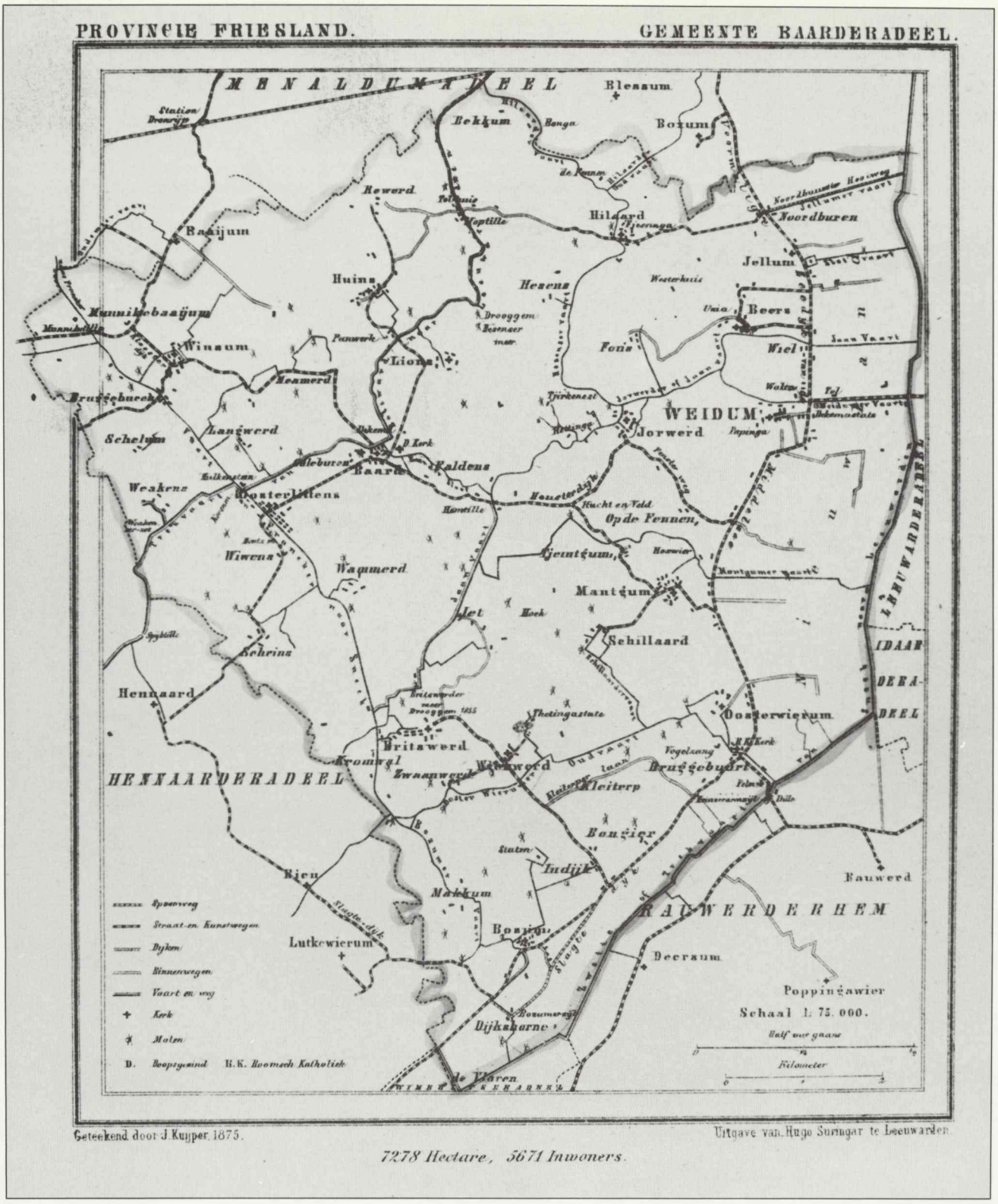

Afb. 4. J. Kuyper, Gemeente-atlas van Nederland, 1875, provincie Friesland, gemeente Baarderadeel.